

Närvaron av det förflutna: Dödssystem bland urfolket samerna i Skandinavien

Lena Kroik, Olav Lindqvist, Krister Stoor, Carol Tishelman

Bakgrund: Samerna, ett urfolk i norra Europa (Sápmi), uppgår i Sverige till ca 20 000 personer. I denna kvalitativa studie användes Kastenbaums modell av ett dödssystem, vilket beskriver döden i ett sammanhang där dödens roll ingår i den sociala ordningen i de flesta samhällen. I det samiska samhället finns begränsad kunskap kring hur den samiska kulturen kommer till uttryck i situationer relaterade till döende, död, sorg och vård i livets slutskede. Kastenbaums modell gav ett ramverk för att förstå olika aspekter av dödsystemet, både samisk-specifika och samisk-relevanta och vad som förändrats över tid.

Frågeställningar: Vilka erfarenheter och kunskaper har samer och icke-samer, verksamma i Sápmi, om döende, död och sorg, samt vård i livets slutskede i det samiska samhället?

Metod och material: 15 män och kvinnor mellan 25–83 år, verksamma inom samiskt församlingsliv som präster, församlingsarbetare men också begravningsentreprenörer och personal inom äldrevården i svenska delen av Sápmi och sydsamiska delen av Norge, har intervjuats. För att erhålla en bredd av kunskap intervjuades både samer och icke-samer med erfarenheter av arbete i samisk kontext. Intervjuerna analyserades induktivt.

Resultat: Årstider, istället för kalendertid och förhållanden till naturen, dominerade många aspekter av dödsystemen och kopplade samman människor och platser i tid. Den utökade familjens roll, som stöd i vård i livets slutskede, var framträdande. Många markörer för samisk kultur, både dödsspecifika och de som rekryterats i dödsystemet, tjänade till att stärka identiteten vid vård i livets slutskede.

Konklusion: Samisk identitet framstods central för både det som beskrivs fungera väl i dödsystemen, liksom det som sägs vara problematiskt. Medvetandegörandet av urfolks föreställningar om döende och död kan ge ökad förståelse för den samiska kulturen, vilket kan leda till utveckling och förbättrat bemötande i vården av samer och samiska patienter vid vård i livets slut samt bidra till förståelse om andra kulturella grupper.